

velmi těsně ke knize Rudolfa Lehmana *Erziehung und Erzieher* atd. Ale to nevadí; všichni tito autoři jsou p. Trstenjakem opravdu stráveni, přešli mu v krev, myslí a cítí jejich bojovnou opravdovostí a vroucností a sám mnohde svou zkušeností podepírá a dokládá jejich slovo a myšlenku.

Knížka tato zasloužila si pečlivějšího překladu, než je překlad tento, který nevyhovuje ani požadavkům nejprimitivnějším. Na str. 32 čte se: „ve svých ozdobách i odznakách“; o stránku dále: „dlouho trvalo, než kočka zkrotla, kdežto její *mladé* jsou ihned krotké“ atd. Takových chyb dovede se dnes přece vyvarovat již kdekdo.

Recitační večer Bezručův ve společenském klubu Slavii

Před několika dny bylo recitováno ve Slavii z rukopisu několik nových básní Bezručových, které vyjdou — doufejme, že již brzy — v úplném vydání jeho *Slezských písní*, jež připravuje pro naše mladé sdružení bibliofilské jako první spolkovou publikaci knižní dekoratér p. Preissig. Číslo byla téhož rázu a téže hodnoty i úrovně, jak známe ji ze starší tvorby Bezručovy: písně a častěji ještě balady zahrané na struně vzdoru, odboje, spravedlivé vzpoury a msty za pozurážené právo a pošlapané lidství, noty srázné a dramaticky tvrdé, mnohde sukovité, ale vždy krásné ve smyslu charakternosti a typičnosti. Slovem: starý Bezruč — Bezruč staré, neslábnoucí síly a dobrého starého zrna, cosi, co poví znatelům a milovníkům tohoto básníka-muže více než referáty a rozbory sebedelší.

Verše Bezručovy byly recitovány dvěma vynikajícími silami Národního divadla jistě s nejlepší vůlí a s opravdovým zanícením, ale s uměleckým zdarem — pokud jde o mne a několik posluchačů, kteří o tom se mnou hovořili — ne bezesporným. A tu jest příčina zamyslení se o recitačním stylu nebo lépe: recitační *bezestylovosti*, jíž trpí alespoň lidé, kteří mají hlubší a organičtější vztahy k poesii, než jaké jsou průměrem. Nedorozumění jest podporováno u nás hlavně tím, že básník — tvůrce svých veršů — recituje je veřejně velmi zřídka, snad nikdy. Komu dostalo se někdy štěstí, že slyšel opravdového básníka recitovati své verše, — a kdo navštíví na delší dobu ať Berlín, ať Paříž, toho nemůže tato radost při trochu pozornosti a zájmu o věc

minout — kdo pochopil, jak cudně a s jakou vniternou uzavřeností blíží se takový básník ke svému dílu, jak vyzdvihne prostě a přísně, zdánlivě snad monotonně, beze vší vnější virtuosity jeho vnitřní melodii, jak nerozsekává verš v korály pestrých, podtrhovaných a vyrážených slov-gest, jak traktuje verš jako jednotný melodický útvar a celek, skoro bych řekl jako jediné zaklínací slovo — ten vnikl v podstatu lyriky a nabyl hlubšího poznání básnického organismu, které již navždy mu zprotiví pestrou, herecky šablonovitou techniku běžného přednesu moderních veršů.

Podium žádá jiného stylu než jeviště a báseň lyrická jiné metody než báseň dramatická. V této jest slovo nositelem gesta a platí svou energetikou, pointovanou výbušností logické riposty — v oné jest slovo nositelem melodie a platí vnitřními harmonisačními možnostmi mezi hudbou veršovou a logikou dějovou nebo představovou. Tento paralelism, často se rozbihajícím, proplétajícím a křižujícím v nejrozkošnějších arabeskách, musí dovést recitátor vycítit; musí dovést sestoupit k jeho společnému temnému kořeni, kde není ještě roztržky mezi hudbou a logikou, světlem a tmou. Hlubší psychické živly musí se nalézt jako nositelé a původcové sil tvárných a logických. To jest ovšem akt intuice a synthesy a ne analyzy: nesmí se rozpitvávati verš po logickém smyslu jednotlivých jeho představ, po dynamických možnostech jednotlivých jeho útvarů slovných. Verš jako nedílný *celek* musí se ponořit do hlubší, temnější, melodičtější i tajemnější atmosféry, než jest řídký, suchý vzduch rozumové dialektiky nebo pointované dramatičnosti.

Recitátor musí dovést sestoupit k vlastním hodnotám lyrickým; nesmí je překládat do hrubších hodnot logických nebo opisovat je hrubšími hodnotami dramatickými a epigramatickými. Pak podává z lyrické básně jen jedinou složku její — a složku ne nejpodstatnější — a zabíjí na její úkor živly ostatní, jemnější a složitěji organisované. To činí bezděky naši herečtí recitátoři: vyjímají z básně její kostru logickou a dějovou, kterou dramaticky vypreparují. Ale *žije* pak ještě báseň lyrická? Tato

kostra jest ovšem také v básni, ale báseň není touto kostrou; kostra jest její nejhrubší část a má smysl jen jako nositel mnohostranného, složitého, subtilního a mnohem jemnějšího života svalového, cévového, nervového atd.

Každý verš rozpitvá takový recitátor konvenčního dramatického stylu po dějovém smyslu a zpodtrhá jednotlivá slova, která jej skládají, dvojím, trojím dynamickým přízvukem a netuší, že jej tím — roztříštil v pestrou mosaiku, která bolí jemnější psychický sluch. Netuší, že tím rozrušil jeho hlubší melodii, kterou verš žije, rozptýlil jeho tajemnou, magnetickou sílu, kterou se přenáší na vzdálené duše a již se jim sděluje. Netuší, že jest to hotový masakr jemnějších hodnot atmosférických a hudebních... Ve prospěch obmezených lokálních barev jednotlivých slov a představ zničí se jednotnější a vyšší atmosféra melodická, náladová, psychotvorná. Co zbývá, jest pak tříšť pestrých slov a představ, kterým může po případě recitátor dáti velmi efektně se zablesknouti, s nimiž může provést ne jeden virtuosní kousek — ale kterými nevykoupí se nikdy rozrušená vyšší melodická a symbolická jednota básně. Ucho, zvyklé poslouchati hlubším psychickým sluchem, bude vždycky boletí tato tříšť tvrdých, pestrých, příkře osvětlených, znásilněných a rozervaných hodnot hudebních, obětovaných cíli, kterého není možno nikdy dosáhnouti při poesii lyrické: vymyká se mu celým rázem a vší podstatou. Slovem: protistylůvost a barbarskost.

Velmi dobrý herec může býti velmi špatným recitátorem, jako zpěvák wagnerovský může zkazit (a zkazí asi pravidlem) píseň Schubertovu. Píseň zpívaná v sále žádá jiného stylu než part zpívaný na jevišti. Stejně jest tomu s lyrikou; její recitace žádá svých *zvláštních* zákonností a konvencí, jako svých a jiných zákonností a konvencí žádá drama hrané na jevišti. V Německu se to již vycítilo; básníci sami vzbouřili se — před nějakým rokem Richard Dehmel zvláštním článkem v berlínském Tagu — proti recitátorům-hercům nebo recitátorům z profese starého způsobu a čtou své verše sami.

A jest již několik mladších profesionálů, kteří se dávají jimi

poučovati a blíží se recitaci lyrické poesie jiným způsobem: pietnějším, tišším a diskretnějším.

A u nás?!

Člověk se stydí mluvit zde o lyrice. Neboť neví — po tolikých a tak trapných zkušenostech — nemluví-li slepcům o barvách, nebo lituje alespoň, že nedal dříve prozkoumat své posluchačstvo, netrpí-li básnickým daltonismem.

P. Bor cítí velmi dobře jedinečnou charakterotvornou sílu Vojanovu, jeho úžasně bezpečnou psychickou intuici, kterou propaluje se k jádru figury básnické a tvoří ji odtud často organičtěji a zákonněji, než dovedl sám básník a spisovatel. Pan Bor cítí, že Vojan značí *nový styl herecký*, styl, který vychází od charakteru a dochází typu, styl, v němž realistická věrnost a přesnost dorůstá *přísné velikosti a zákonnosti*, která dovede zalidnit novými tvary labyrint naší hrudi. Pan Bor cítí, že ve Vojanovi dorostlo naše herectví své světovosti: jediný Bassermann může s ním snad dnes soupeřiti co do geniální intuice vnitřního charakterového jádra a co do důslednosti a zákonnosti celkové koncepce, již *domýšlí a dostavuje nebo i přestavuje* svou figuru. Většina z toho jest více méně jasná v některých chvílích p. Borovi, ale nedovede posud nalézt bezesporné kritické *theorie*, která by objala a vysvětlila tento zjev. Rozkládá umění p. Vojanovo do jeho složek, nalézá mnohé pěkné pozorování detailové, upozorňuje na ne jeden rys Vojanův a správně jej hodnotí, ale organism jeho umělecké osobnosti, *styl jeho skladby* mu uniká. Sem tam uzavírá do jedné věty antinomie, které by ji musily roztržiti — důkaz, že nedovedl vysledovat jev dosti hluboko, do jeho jednotných kořenů.

Krásné slovo Helloovo „comprendre c'est égal“ (pochopit, toť vyrovnat se) jest pravdivější, než se leckomu zdá. Pochopit nějaký velký zjev umělecký v celé jeho typické dokonalosti a ryzosti není možno, není-li kritik z téhož duševního typu a nedovede-li vyrůst v něm — alespoň co do vnitřních možností —